

פרשת אמור

**כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ
כִּי מִלֶּאךָ הִ' צְבָאוֹת הוּא**

(מלאכי ב ז):

אחר פרנסתם. שנית, להזהירם מכל טומאה שיהיו נפשותיהם נקיות וטהורות.

והוא שאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת. ויש להקשות שהשמירה אינה בשפתים רק בלב. גם אומרו כי מלאך ה' צבאות הוא, ואיננו כי אם בן אדם. ועם מה שכתבנו אתי שפיר. ואמרו זכרונם לברכה (עירובין נד.) אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, פתח פומך כי היכי דתוריך חיי ותתקיים בידך. ופירוש מאמר זה בא אצלנו בחלק ב'. באופן שעל ידי עריכת שפתים נשמרת תורתו בקרבנו, וכמו שדרשו (שם) על פסוק "ערוכה בכל ושמורה" (ש"ב כג ה).

והוא שאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת, רוצה לומר כי הוא - שפתיו לא יכלא מללמוד, ונמצא ששפתיו הם ישמרו דעת בלבנו, ועל ידי כן ותורה יבקשו מפיהו. ותדע למה דוקא הכהן יש לו סגולה זו, כי מלאך ה' צבאות הוא, שהוא דומה למלאך, שלהיות צרכיו [ופרנסתו מַטְלִים] על אחרים [לעשותם]

מהיותו יתברך יודע עומק דיני תורתו, כי גבהו דרכיה ורבו ענפיה, רבת חכמות והאיכות, יצטרך אליה סוד ישרים, יהיו שוקדים על דלתותיה לשמור מזוזות פתחיה, ועינם ולבם תמיד אליה, כולי האי ואולי ירדו לעומקה, להורות בני ישראל במשפט וצדקה, ולא תהיה להם מכשול ופוקה. וזה יושלם בשני דברים: האחד, פְּנִית הגוף מטרדות החומר וצרכיו כי רבו, וכאומרים (תנחומא בשלח כ) לא נִתְּנָה תורה אלא לאוכלי הַמֶּן ולאוכלי מעשר ותרומה בירושלים. השני, זכות הנפש וטהרתה לסייעו בהבנתו לְכֹהֵן את ההלכה לְתַלְמִייה.

שתים אלו נקבצו באו בכהנים זרע אחרן, שעל כן נבחרו להוראה וכמאמר הכתוב (דברים לג י) יורו משפטיך ליעקב וגוי, שהמה אוכלים למעדנים, משלחן גבוה קא זכו בעשרים וארבע מתנות לאכול לְשִׁבְעָה וְלִמְכַסֶּה עֵתִיק⁵²⁶, ואכלו את חֶקֶם אשר נתן להם מאת המלך, מלכו של עולם, דבר יום ביומו, לא יפנו דרך כרמים לישוט

בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו. כי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו (כא א ב). וצריך להבין כפל אמור ואמרת. וכבר פירש רש"י עין עליו. ובמדרש (ויק"ר כו) אמר ר' ברכיה בשם ריש לקיש: משל לכהן וישראל שנכפו, ומסר להם רופא קמיע, ודיה מצוה לישראל ומניח את הכהן. אמר לו אותו כהן: אדוננו הרופא! למה [אין אתה] מצוה כי אם לישראל, אמר לו: זה דרכו לילך לבית הקברות. כך [הנמשל]: העליונים - אין יצר הרע מצוי בהם, לכך די באמירה אחת. והתחתונים - צריכים שתי אמירות וכו'. עד כאן לשונם.

ויש להקשות שאזהרה שבכאן אינה ענין ליצר הרע. ולכן נראה שהמדרש מפרש הכתוב על דרך זה, ועל שני דברים מזהירם: א' שיהיו מעשיהם מתוקנים, וזהו אמור אל הכהנים שיהיו דומים לאהרן. וזהו אמור אל הכהנים שידעו שהם בני אהרן ולכן יעשו מעשה אהרן. ועוד - ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו:

אמנם נראה שגם אזהרת הטומאה היתה מטעם זה, יען כי הטומאה מעידה על גרעון החומר, כי כל הנמשך אחריו - טמא יקראו לו, ובהיותם תמיד פורשים מן הטומאה וחרדים ממנה, יכירו כי יצטרך כל אדם להמשיך אחר פעולות השכל שבו מתכבד האדם, שהרי בצאת נשמתו ממנו הוא טמא ומטמא. ומענינו אחר מותו נדע פעולותיו ותאותיו, כי כלם מרוחקים ומאוסים, ולא יקחו מהם כי אם המוכרת, לא יותר, ומזה

- נמצא שהוא כמלאך שאינו אוכל ואינו שותה. ועוד לו, מקדושתו וטהרתו הוא כמלאך, ועל ידי כן תורה יבקשו מפיהו, כי מהיותו כן - יורה יורה ידיו ידיו במשפט. וזה גם כן רמזו חז"ל (מו"ק יז). באומרם אם דומה הרב למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, דהיינו [שדומה לו] [בפנייה] [בשנים]: שיהיה צרכיו נעשים על ידי אחרים, וגם יהיה שלם במעשים: (יעין הערה בסוף הפרשה).

והוא שאמר (תהלים מה ג) **יפיית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך**, יאמר: אם יפיית [בשני יפויים, ש]נשלמת [והתיפית] בשני ענינים מבני אדם: שאתה פנוי לתורתך, וגם אתה שלם במעשים, אז הוצק חן בשפתותיך.

והוא גם כן אומרו (משלי כט ד) **מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה**, יאמר במאמרם ז"ל (ירושלמי סוף"ב סנהדרין, הובא בחומ"ס סי' ח ס"ד בהגה) שמי שאין לו מי שישמשנו, אסור לקבל להיות פרנס על הצבור. לזה אמר מלך במשפט, אם יהיה השופט כמלך שמקבלים עליו וכל צרכיו נעשים על ידי אחרים - יעמיד ארץ. ואיש תרומות - שהוא כמאמרם ז"ל (כתובות קה): שדומה לכהן שמחזר על התרומה בבית הגרנות - יהרסנה. ולפי פשוטו נראה דהכי קאמר, שאם המלך עושה משפט - יעמיד ארץ, ואם הוא איש תרומות שמוליד חקים ליטול מכל דבר חלקו - יהרסנה:

והוא ענין פרשתנו

ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים

התורה מצות יתרות לכהנים, הוא להישיבם בתקון מדותיהם יען כי המה עיני העדה להורות את בני ישראל. ומתקייב לגדול המורה, שיהא צדיק בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, ואי רישא דעמא איתקן - כולי עלמא איתקן (וזה"ק בקקותי קיד ע"א).

וזהו אומר (תהלים קלב ט) **כהניך ילכשו**

צדק וחסידים ירננו, שלהיות שהראשים לכל ישראל המה הכהנים, הנה כאשר ילכשו צדק ויהיו עושים משפט וצדקה - הנה החסידים ירננו, כי ידמו כי כל ישראל המה צדיקים וטובים:

ועוד יש לפרש **כהניך ילכשו צדק וחסידים ירננו**, כי הכהנים נתעלו מישראל על הצדק הנמצא בהם, וכאומרו (דברים לג ח) **תמיד ואוריד לאיש חסידים וגוי האומר לאביו ולאמו לא ראיתו**. ולזה כשכהניך ילכשו מלבוש שזכו בו מפאת הצדק, שהרי הם ממש כאלו לכשו הצדק שעשו - אז חסידים ירננו, כי ישאו קל וחומר, אם אלו שהם צדיקים זכו לכך, קל וחומר אנחנו שאנו חסידים, דחסיד עדיף מצדיק (רש"י נדה יז). או כפשוטו, שבהיות שני פועלים [עובדים יחדיו], בקחת האחד שכרו מושלם, חברו יגיל וישמח וביודעו שגם הוא יבוא על שכרו תכף:

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי. ששת ימים וגו' (כג א-ח). קודם

יהיו שלמים במדותיהם ופעולותיהם. וכפי זה יפה אמר במדרש כי ישראל - להיות יצר הרע מצוי ביניהם - הוצרך להם שתי אמירות, והם שאמרנו: אמירת בני אהרן, ואמירת **נפש לא יטמא בעמיו**, כי כלם מרחיקים את האדם מלהלך בדרכי יצר הרע, ומקרבים אותו אל השלמות:

ואמנם התורה התורה לכהנים להטמא אל הקרובים, להעיר לאדם שיעזור לקרובו כמו שנאמר (ישעיה נח ז) **ומבשרך אל תתעלם**, וגם להעיר יותר על מה שנתבאר כי הטומאה נמשכת מצד החומר. ולהיות שהקורבה לאדם עם קרובו נמשכת מצד החומר, כי מצד הנשמה אין קורבה לאדם עם קרובו, כי היא עצם נבדל רוחני, לא תתכן בה קורבה כמו שלא תתכן בה קורבה בין המלאכים - לזה יחייב שיעזור לקרובו גם שמת, כי הדבר המוליד הקורבה - עדין בעולם:

וזה גם כן היתה האזהרה להם בנשואיהם לאמר: **אשה זנה וחקללה לא יקחו** (כא ז) וכלם, יען כי האדם - מטבעו נמשך אחר אשתו, וכמו שספרו (ב"ר יז ז) בחסיד ואשתו, ולחסרון הבנים נתגרשו זה מזה, והיא הלכה ונשאת לרשע והחזירתו צדיק, והוא הלך ונשא רשעה והחזירתו רשע. ע"כ. ולזה הרחיקתו התורה מכל אשה שנבעלה באסור, או באה מטפת אסור, או נתגרשה מבעלה, כי על הרוב לא תתגרש אלא מצד שנמצא בה דבר ערוה או מום אחר במעשיה. ואכן ככהן גדול אסר עליו גם האלמנה, (כין הוא מעלה וכבוד אליו. באופן שכל מה שהחזירה

מעשות בזמן שהוא משתאות וימים טובים, רצה הי' שיעשו בהיתר ומצוה מה שיעשו באפור, ללכת אחרי תאוות העולם. ואכן עכשיו ישמחו וישישו, ואין להם עון אשר חטא:

ועוד נראה, כי מאת ה' היתה זאת לתת לגוף שכר פעולתו אשר עבד בה, כי כל שכר המצות הוא בעולם הנשמות, והגוף העלוב נגוע מכה אלהים ומענה, וכפרט גופות הצדיקים והחסידים אשר לילותיהם תפלות וימותיהם צומות, ובאו "ימי הפקדה"⁵²⁷ הנה טמון בארץ חבלו⁵²⁸. ואם הנשמה הולכת לאור באור החיים, מכל מקום הגוף לא אכל בטובה. לזה עשה הוא יתברך החגים והמועדים שיתענגו בהם גופות הצדיקים. והפרושים בשאר ימים - במועדים יגילו אף גילת ורנן, גילה אחר גילה, בהיתר ולא באפור:

וזאת היתה פונתו יתברך גם כן בהאכילו לצדיקים לעתיד לבוא מבשר לויתן ובשר בהמות, כאשר חכמים הגידו במסכת בבא בתרא (עד): **אמר רבי זכוי כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם, אף לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם, ואלמלא נזקקים זה לזה מחריבים כל העולם. מה עשה הקב"ה, מירם את הזכר והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא. ואף בהמות זכר ונקבה זכוי ואלמלא נזקקים זה לזה הזכר את הזכר וצינן**

יש לחקור בענין המועדים הקירה גדולה במצות השמחה בהם, מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה. אם המצות שנצטוינו בהם הם [כדי] לזכור הנסים שנעשו בהם, מצוה - לזכור לחם עוני, ספה - זכר לספה וכיוצא, אך לשמחה מה זו עושה. כי אין לומר שהשמחה עצמה זכר לנס, שהרי לא תלתה התורה השמחה בנס, רק ושמחת בחגך. גם, כחג שבועות לא נעשה שום נס, רק הוא חג הקציר, כי נתינת התורה הוא ענין בפני עצמו, כמו שכתב הריב"ש ז"ל בתשובה (סימן צו), והארכת בחלק ב' בדרוש לשבת כלה יעין שם:

והנראה כי מחסדו יתברך על בניו, המון ישראל פלם, לא יבצר בהם מהיות ואחד ש[מ]בעו קצת נוטה אל תענוגי הזמן, ואולי ברוב הימים יקוץ בעצור עצמו מן תאוות העולם ויצא לחוץ, [לכן] עשתה החכמה האלהית זמנים מיוחדים לשמחה האדם בהם שמחה ברשות, ולא שמחת הזוללים והסובאים, רק שמחה במצותו יתברך, ובוה גם הגוף יקח חלקו ויתפיים מאזהרות התורה ומעוצרה אותו מן תאוות העולם, וכענין שאמרו ז"ל (חולין קט): "כל מאי דאסר לן רחמנא שרי לן כוותיה". הנה נראה שה' יתברך לא יחפוץ לעשוק הגוף מחקו ומאשר שם בטבעו, ולזה היה מחכמתו לקבוע זמן המועדים בזמן ששמחים בו הבריות, בזמן שני הקצירים - קציר חטים וקציר שעורים - ובחג האסיף, כי אחר שלא יכלו לסבול

רבו, אך אנב גררא ינתנו לצדיקים בשכרן ליהנות מהם לאכול מפרָים ולשבוע מטובם. ועוד נראה כי בריאתם בתחלת העולם היתה לַמְּבָתָה, כי כל מצות שהצדיקים עושים - על ידיהם מתוסף בהם טעם ושומן, וכי אכלי צדיקים - מדידהו אכלי. באופן כי הן זאת היה טעם שמחת החנים והמועדים, לתת לגוף קצת מחקו חלף יושרו וצדקו:

ונבוא לביאור הכתובים: א' יש להקשות מה שהכניס מצות שבת באמצע. גם בשכר הזהיר על השבת כמה פעמים. גם אומרו מועדי ה' וגוי אלה הם מועדי שאין לו גיורא, ותקון הלשון הוא: אלה מועדי. גם אומרו אלה הם מועדי יתרה. גם מה שחזר לומר אלה מועדי ה' [אשר תקראו אתם] וגוי. וכנראה⁵²⁹ שזוה הכריח לרבותינו ז"ל לדרוש אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, דהיינו מפַּל "אתם" שני פעמים. ועוד לאלוה מלין:

הביאור דרך דרש, יעורר האדם לבל ימשוך ביין את כשרו ויפרוץ גדר, כי יאמר: "ברשות אני עושה, שהמצוה לשמוח", וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (הל' י"ט ו' כא): "חייבין בית דין להעמיד מַמְנִים ושומרים שיחפשו בבתים ובחצרות לבל יפרצו העם גדר הערוה" וכו'. עד כאן דבריו. באופן שהמועדים צריכים שמירה מן העריות יותר, וכמו שאמרו (קדושין פא.) **מקבא דשתיא רגלא**. לזה אמר: דעו לכם! מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש

הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבא. ומקשה בגמרא: התם נמי [בלויתן] לצננה לנקבה? ומשני: דגים פריצי. ומקשה תו, ולעביד איפכא? משום דכתיב (תהלים קד) לויתן זה יצרת לשחק בו, ובהדי נקבה לאו אורח ארעא וכו', מלחא דנוקבתא עדיף טפי וכו'. עד כאן לשונם:

ובאמת שמן הראוי היה לפרש במאמר זה דרך שיתיישב בו, כי פשוטו - הוא יש בו קצת מן הזרות, וכאשר עשה הרב בעל העקדה ז"ל שפירש בו פירוש נכון, שלויתן הוא חבור הנשמה והגוף, וזהו זכר ונקבה, יַעֲיֵן שם בשער ס'. אלא שנראה שהוא ז"ל כמעלים עיניו מכל משא ומתן של הש"ס, שפלו מכחיש הלבשתו זאת. ואיני יודע מה היא דעתו ז"ל בזה, אם לא שנאמר שכתב פירוש זה ממה שנשאר בזכרוננו מהמאמר, ושכח סוף המאמר. ואלו ראה המאמר במקומו - לא כתב מה שכתב, או היה מפרש לנו איך יתפרש סוף המאמר:

אבל מתוך משא ומתן של הש"ס נראה שהדבר כפשוטו, ומעמו הוא מה שנתבאר כי מחסדו הגדול לא יעשוק לגוף חקו להמעיומו מעין עולם הבא חלף עבודתו אשר עבד, לא ילך בלא חמדה' (עי"פ דה"ב כ ט) ואף כי לא קצרה יד ה' מלברוא בריאה לשעתה לעתיד לבוא פְּשָׁלוּ וכיוצא, ולא יצטרכו לאכול [לויתנים] מלוחים, אין זה קושיא, כי לא נכחיד כי בריאת הכריות הגדולות האלה יש להם טעם גנוז ונסתר אצלו יתעלה, ותועלותיהם

האלה, התחיל במצות המועדים אלה מועדי
ה' מקראי קודש:

(וראה לקמן מה שפירש עוד הגאון המחבר
זלה"ה בפרשת המועדים בתחילת פרשת
האזינו).

ונפרש קצת ממשנת בעשרה מאמדות
נברא העולם וכו' (פרק ה ממסכת אבות),
וכבר פירשתי משנה זו (משנה א) בדרוש פדר
בראשית יעין שם:

ב-ג) עשרה דורות מאדם ועד נח
להודיע כמה ארך אפים לפניו וכו',
עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע
וכו'. כפל ההודעות [שכפל ואמר להודיע
כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו
מכביסין ובאין]. דאי מרישא הוה אמינא
שאני הראשונים [שעד נח] שלא עבר
עליהם כוס הפורענות ולא טעמו טעם חטא,
לכך האריך ה' להם שדנם כקצת שוגגים.
לזה אמר, הנה עוד עשרה דורות מנח ועד
אברהם, שעניניהם ראו כל מה שאירע
לראשונים [בדור המבול ובדור הפלגה] ולא
לקחו מוסר, ועם כל זה האריך ה' להם, משם
תדע כמה וכמה ארך אפים לפניו. אך מכל
מקום לא נשחתו לגמרי, כי בא אברהם
והחזירם למוטב. וזהו קבל שכר בָּלָם, שגדול
המעשה יותר מן העושה, ועל ידי שהחזירם
למוטב - קבל שכר בָּלָם, שעל ידי האחרונים
זכו קצת הראשונים, דקיימא לן (סנהדרין
קד.) ברא מזכה אבא, ולזה נמל שכר החסד
שעשה עם בָּלָם. והמצות שעשו הם, בְּאֵלֹ
עשאים הוא:

- שתכריזו בהם קריאות על העם להיות
גדורים מן העריות, שבזה יקראו קדושים,
שגדר הערוה - קדשה, כמאמרם ז"ל (רש"י
ויקרא יט ב) - אלה הם הנקראים מועדי, הא
לאו הכי - לא יקראו מועדי אלא מועדיכם,
והוא אומרו (ישעיה א יד) חדשיכם ומועדיכם
שנאה נפשי, מעיר על מה שנתבאר, שלהיות
שלא היו נוהרים בהם משמחות של עריות
- קראם על שמם. וזה מדוקדק, שאם דבר על
מועדים שבדו לנפשם, לא היה צריך לאומרו,
כי שנואים הם מתחלתם, ולא דבר אלא על
מועדי ה' עצמם, שאחר שפרצו בהם גדר
העריות - קראם על שמם. וזהו שאמר כאן
"אלה הם מועדי":

ואמר שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה
וביום השביעי שבת שבתון מקרא
קדש, יגיד ענין אחר, והוא: כי יעלה על
הדעת שיחלל השבת משום שמחת הרגל,
שהרי מצינו שהתירה תורה צורך אוכל
נפש ביום טוב, והוא ודאי מן הטעם הזה
עצמו, להרבות בשמחת יום טוב, ובהרבה
שבתות נפסד התבשיל וַיֵּאבֵל צְלִי, ולפעמים
נא ומבושל שלא כראוי, ולא כן ביום-טוב
אחר שמתר לבשל בו-ביום. ולכן ביום
הכפורים שאין בו אכילה, לא הותר בו שום
דבר מאוכל-נפש. ואם כן, יאמר האומר
שאם [יחול] שבת בתוך הרגל, יתר לבשל
ולעשות כל צרכיו להגדיל השמחה, שלא
תהיה שמהתו חסרה. לזה הקדים ששת
ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת
שבתון וגו'. ואחר שהשלים שתי ההקדמות

ומהעשרה נסיונות נמשך להם עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים וכו', ועשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש, ולכך סמכם זה לזה, עשרה נסיונות וכו'. עין בזה בסדר בהעלותך בס"ד:

(ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש וכו' ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. כתב בתוספות יום טוב בשם החסיד ז"ל: יש מקשים, למה יארע לו קרי אחר שהיו מזרזין אותו כמה זירוויין. ותירץ על נכון שיצר הרע מתגרה יותר ב[מי ש]שומר עצמו, עד כאן. ודבריו ז"ל מוסכמים לדברי רבותינו ז"ל (פ"ה נב). שאמרו כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו. אלא שלקוצר דעתי יש בו קצת מן הדוחק, שהנס הוא כנגד הטבע, ודבר שלא ינגדו הטבע כי אם דבר היצוני אינו נקרא נס. ויש ליישב.

אמנם לקוצר דעתי, לפי המבואר בדברי רבותינו ז"ל בכמה מקומות (מגילה כא. וע"י מהרש"א שבת כד.), שירדה חולשה לעולם והחולשה יותר נפְּרַת בהוצאת הזרע, וכן אמרו (פנהדרין עה). משחרב בית המקדש נפְּלָה טעם ביאה וכו', ואמרו ז"ל (כתובות סא): המיילים בכל יום, ובזמן זה - נמנע הוא זה, והאדם בזמן הזה משיגי'ע לרוב שנותיו נחלשת תאֶתּו הרבה. ונראה שעל זמן זה רמז שלמה המלך ע"ה באומרו (קהלת יב ה) וְתִפֹּר הָאֲבִיּוֹנָה, שכבר דרשו רבותינו ז"ל (שבת קנב:) על הזקן, ואמרו: הָאֲבִיּוֹנָה - זה התאווה:

ורע"ב כתב על פי מאמרם ז"ל (הגינה טו.) שהצדיק נוטף חלקו וחלק חברו בנן עדן, והרשע להיפך. ונראה הטעם, כי הצדיק יש לו שכר עצמו, ויש לו שכר שלא למד מהרשע. והרשע גם כן בהיפך. ולזה אברהם אבינו ע"ה קבל שכר כל הדורות, שנשקע בכלם ולא למד מהם. ועוד יש לפרש וקבל שכר כָּלָם, ששיער כמה חסרו משכר עולם הבא שהיו ראויים ליטול אם היו צדיקים, ועשה מצות שהיו ראויים לעשות כָּלָם. וסמך אחריו עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם להודיע כמה וכו', שהנסיונות עשרה כנגד עשרה דורות:

נתנסה אברהם אבינו. לא אמר נסה המקום כמו שאמר לקמן (משנה ה) נסו אבותינו את המקום, שהקב"ה לא כָּן לנסות אברהם אבינו ע"ה כי אם באחד (והוא) העקדה, אך האחרים - כָּלָם מצות, אלא שממילא נתנסה ועמד בכלם:

להודיע כמה חֶבְתו של אברהם אבינו עליו השלום. יש לפרש [דהיינו] חֶבְה שחֶבב אברהם אבינו לה, וכן נראה מפירוש תוספות יום טוב. אך יותר נראה שמהמעשה שיעשה האדם נדע גדול חֶבְתו אצל ה' יתעלה, שהכל לפי רוב המעשה (לעיל ג טו). ולכן, מעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו נדע שחֶבבו ה' חֶבְה יתרה. אך לפירוש זה, אין בזה מוסר כי אם ידיעה בעלמא. ונראה שגם בזה יש מוסר השכל, לבל יפריד האדם הקשר והאהבה שבינינו ובין ה' יתעלה על ידי מעשיו הרעים ח"ו.

גבי בהמה בלא אוקף, ושלא יאחזו באמה וישתו, ושהוא כאלו מביא מבול לעולם וכו', כמדומה שאלו היו בימינו - לא החמירו כל כך, שרחוק הוא שיוציא זרע לבטלה מיד בזה. באופן שבימים הראשונים היה רחוק שימתין כל כך ימים, שנה אחר שנה, ולא יוציא זרע לבטלה, ובפרט כהן גדול שהיה דשן ומענג ויושב לבטח. ואם יצורף לו קצת מבע מאותו שזכר הרמב"ם ז"ל, קרוב מאד שיארע לו קרי, ובהשגחתו יתברך לא אירע לו קרי. וצריך לומר שנס שזכר - הוא לשון מושאל על השגחתו יתברך, ואינו נס בעצם, וכענין אומרם (משנה ה) ולא נמצא פסול בעומר:

ולא נצחה הרוח אש של עצי המערכה. עין מה שכתבנו בזה בביאור י"ג עיקרי הדת (סוף ספר רב פנינים הוא ח"ב של הכור (ח):

ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות וכו'. מלשון מדרש רבה (ב"ר ה ד), שכן כל דבר גם נברא באותו זמן, וכבר הארכתי בביאור דברים אלו בסדר ברכה יעין שם. ואך צריך לידע מה היתה הספּה שנבראו בערב שבת בין השמשות ולא בחצי היום או בשאר הימים:

והנראה לי שבריאית הנסים האלו נולדה מחטא אדם הראשון, כי אלמלא שחטא לא היתה בריאית הנסים האלו, כי אינם צריכים כלל, כי האלהים עשה את האדם ישר" (קהלת ז כט), וכמאמר הכתוב (תהלים פב ו) "אני אמרתי אלהים אתם" וגו', וכמו

והוא אצלי מאמר רבותינו ז"ל (שבת קנב. דא"ז י) **וי לַה לַחֲדָא דִּאֲזֵלָא וְלֹא אֲתֵיָא. מֵאֵי דִּיָּא? אֲר"ה: יִנְקוּתָא.** עד כאן. וקשה טובא, דלא שייך התאוננות אלא על דבר שאפשר הַשְׁאָרוֹתוֹ. אך יבין לחלוק שנמצא בהנאות העולם, שהנאות האכילה הולכת ובאה עד יום מות האדם בכוחו ובתענוגו, בנערותו כן בזקנותו, אך תאות הביאה - הלוך וחסור, כל עוד שיגדל הוא מתחסר, וגם שיהיה פרוש כמה זמן - לא יבא לו תענוג כמו בימי הנערות. וזהו דאזלא ולא אתיא בהנאות ותענוג המאכל דאזיל ואתי. וכבר ספרו חז"ל (שבת קנב) על רב שנאנח כשקראו לפניו פסוק זה, ואמרו: שמע מינה בטל חמדיה דרב.

והוא מאמר איוב (כס ט) **בְּבוֹדֵי הַקֶּדֶשׁ עֲמַדֵי וְקִשְׁתֵי בְּיַדֵי תַחְלִיף,** אמר על צד ההפלגה על רוב טוב כי לא פעל בו הזמן מאומה, אך **כבודי** - והוא הגוף כאומרנו (תהלים ז ו) **וכבודי לעפר תשכן סלה** - **חדש עמדי**, שלא נראה בו זקנה, וקשתי - הוא אבר ההולדה - **בידי תחליף**, כאלו אתה מחליפו, וככחו אז - כחו עתה:

ולדרש שמדבר על הגלות, יאמר גם כן על דרך זה, שכזמן הגלות תחלש תאות בני אדם הרבה, ובין נערות לבגרות - מיד יחלש גופו ותתקרב תאותו ורתיחתו, וכבר נודע שרוב התאווה מתהוית מרוב המותר הזרעי, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה, שמי שביציו מולידים זרע הרבה, רחוק הוא שיהיה ירא שמים, יען כי רתיחתו לא תניחנו, יעין שם. ועל זה סובבים דברי רבותינו ז"ל (שבת מא.) שאמרו כמה אזהרות, **שלא ירכוב על**

ובו' ומשיב כהלכה. לפירושו רע"ב שהיא נמשכת מ'שואל כענין', הוא דוחק גדול, דפשיטא דכל המדות הללו שבחכם יש בהם תועלת. ולכן נראה שהיא מדה בפני עצמה, והוא: שהחכם - כשמשיב, אינו משיב אלא בדבר ברור שיש לו, וכמאמרם ז"ל (שבת קמה) על פסוק "אמר לחכמה אחתי את (משלי ז ד), "אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך - אמרה, ואם לאו - אל תאמרה", שזה גורם לאדם שעל הרוב יעמוד בדבורו, ויהיה מאותם שכתוב בהם 'אנשי אמת' (שמות יח כא) שפירש"י: אלו בעלי הבטחה שהם כדאי לסמוך על דבריהם. עכ"ל. והיינו שלא ישיבו כי אם בדבר ברור. ולחסרון קיום זה [הכלל של 'משיב כהלכה'], יש רבת מחכמי הדור שכותבין וחורין בהם ג' או ד' פעמים, יען שהתשובה מתחלתה רפופה בידם, ומשיבין לפי המושך דעתם לאחת משתי הכתות⁵³⁰. ולזה אמר שהחכם משיב כהלכה, שהתשובה שמשיב היא ברורה בעיניו כאחת ההלכות הקבועות, וכאומרם 'כאחותך שהיא אסורה לך':

ועוד יש לפרש משיב כהלכה, כענין שאמרו בגמרא (ובחים צו) שתלמיד אחד היה לומד לפני חכם אחד, ושוב הלך לפני רב ששת, והוכיחו [אותו חכם על] שהלך מאתו. והשיבו: מר - כי בעינא מיניה מילתא - משיב

שהמלאכים אינם צריכים נסים - כן היו בני אדם בלם. ואף שידע הוא יתברך כי יחטאו בני האדם שלכן נבראת התורה, מכל מקום [אמרו חז"ל (ר"ה טז):] אין ה' דן כי אם "באשר הוא שם" (בראשית כא ז). ולזה, אחר שחטא אדם והזקקו לנסים - אז נבראו. ואדם חטא בשעה עשירית ונדון באחת עשרה (אבות דר' נתן פ"א). ואחר שנשלם דינו ונטרד - הזקק לנסים ונבראו. ולזה נבראו בדוחק בין השמשות, לרמוז כי בריאתם אינה מוכרחת ליישוב העולם ולהתמדתו:

ועוד, להעיר על המפרסם בדבריהם ז"ל, כי ה' יתברך חפץ בטבע ולא יעשה נס כי אם מדוחק, לזה נבראו בשעה דחוקה, בשעה שהמלאכה נמנעת בה, כרוצה ה' בנס ואינו רוצה, כמו בין השמשות שהוא לבני אדם מספק אם מתר אם אסור. וגם הלוחות, מעשה נסים המה.

אכן הצבת בצבת העשויה צריך טעם. ואף שבגמרא (פסחים נד) נדחה זה, צריך טעם ל'אמרו. ונראה, שלחיות שאין בצבת כל כך צורך לגבוה - לזה נדחו עד לבסוף, כדבר שהוא יתר, שנאכל בקנוח סעודה. וגם, כי אינו כלי חשוב לעצמו רק לעשות בו כלים אחרים, לכן אינו חשוב כל כך:

ז) שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם

⁵³⁰ נמשך לפום ריחמא לכת זו, וכשמקשים עליו חוזר בו לסבור ככת השניה, וחוזר הלילה, זהו היפך מ'משיב כהלכה'.

⁵³⁰ נראה שבגמרא וזה"ה לומר שבזמן שהחכם דן בהלכה שנחלקו בה שתי כתות, זו אומרת בכה וזו בכה, ואינו משדד עמקים להגיע לעומק הדין עם ראיות ברורות ומברא ישרה, אלא פעם

שאחריה "ואינו נכנס לתוך דברי חברו" הם אחד, שפָּלַם ענינם אחד, לאגור דבריו כשיש מי שמדבר. ואומרו "שאינו נבהל להשיב" עם "ואינו נכנס לתוך דברי חברו" הם אחד, שענינם למנוע הבהלה והמהירות, רק שיהיה מתון מתון:

ובמדת ואינו נבהל להשיב נראה לי להכניס מדה אחת, והוא קרוב למאמר הכתוב (משלי כד ז) **ראמות לאויל חכמות**. והוא, שהכסיל - בהקשות אליו קושיא והיא לכאורה קושיא חזקה, או שאלה ולכאורה אין לה פשיטות - מיד יתייאש ממנה, כי לדעתו, מה שיראה - יראה בתחלת ההשקפה, ואם לא יראה לו מיד - יבהל וישתומם. אכן החכם יודע שרבות מחשבות, ומה שיראה עכשיו שהיא קושיא שאין לה תירוץ, במתון ובעיון יראה עוד שאינה קושיא כלל, לזה **אינו נבהל כדי להשיב**, שעל ידי שאינו נבהל הוא משיב. או פירושו **ואינו נבהל מלהשיב**:

ועוד יש לומר דפירוש **להשיב** - להקשות, וכן מִכְנָה המשנה הקושיא בלשון 'תשובה', וכאומרם (שבת סד.) לַמְדִין ואין משיבין וכו'. והוא, שהגולם - מיד בראותו הקושיא על שכנגדו או גדול ממנו - קיש קיש קרי⁵³¹ להודיע כי כביר מצאה ידו לסתור דברי חברו. ואכן, החכם - ישית לנגד עיניו חכמת חברו ויחפש לו צדדי זכות, ואם אחר העיון לא ימצא לו זכות, אז יעשה מה שלבו

מסברא, וכאשר אנו מוצאין ברייתא בהיפך, אומר לנו: אי תניא תניא. אכן רב ששת - כי בעינא מיניה מלתא - משיב מברייתא וממתניתין, ואז אין חשש. עד כאן. ועל זה כִּן התנא באומרו שהחכם אינו משיב על הרוב כי אם בהלכה, שאומר שדבר זה הוא דומה להלכה שיש בידינו, ואומר: נדון זה הוא "בהלכה פלונית" וכיוצא. לא כן בגולם, שעל הרוב - מעצלותו - משיב מסברא בלי שום ראייה לדבריו. וגם בזה נכשלים קצת מ'חכמים בעיניהם' שבדורנו:

ועוד יש לפרש משיב בהלכה, והוא דרך הלציי, רק אפשר שחז"ל המה ברוח קדשם פָּנּוּ אליו. והוא, שהפוסקים כותבים שאין לשום חכם להשיב על שאלת בעל דין שיסדר שאלה מטענות שבינו לחברו, וכתוב הפוסק שאם כן הוא - כך הפסק, שמתוך כך ילמדו לשקר, והרבה חורבות נמשכים בזה. רק אם תבוא השאלה מחכם שעמדו לפניו למשפט, וכתוב בה כך: "לִפְנֵי עֵמְדוֹ לִמְשַׁפֵּט", אז יש לו רשות להשיב. ורבים נכשלים בזה בעונות הרבים, וגם אני כאחד מהם, אך הוא על דרך "עלת לקרתא עביד נימוסה" (כ"ר מה טז), ה' ימחול לנו. וזהו דקאמר משיב בהלכה, רוצה לומר כדין המפורש, שלא ישיב כי אם על הדרך שזכרו הפוסקים:

ולכל הפירושים, לִכְוֵן מִסְפַּר הַשְּׁבַע, נראה שמדת "חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין" עם המדה

בטל דבר בטלה אהבה וכו'. נראה לי ש'למדנו מוסר השכל, דלכאורה אין כאן מוסר, אך למדנו כי לא יאהב אדם בוראו לסבת-מה, וכמו שאמר השמן על איוב (איוב א י) "הלא את שבת בעדו", שאז בהכּטל הספּה תפּטל האהבה, וכענין אומרו (ישעיה ח כא) "והיה כי ירעב והתקצף" וגו', אך תהיה כאהבת דוד ויהונתן שהיתה בלא ספּה, רק אהבת הטוב כמה שהוא טוב:

(יז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וכו'. יש להקשות שהמחלוקת היא שני הפכים, ואיך יתקיימו שניהם, וכבר הקשה בן במדרש שמואל. והוא ז"ל פירש על נכון, שאין הקיום בדבר שבו חולקים, רק בכעלי המחלוקת כמו מחלוקת קרח שנאבדו מן העולם. אכן קשה לי, אם כן מאי "סופה", היה לו לומר "מתקיימת". ועוד יש להקשות בלשון המשנה, אומרו כל - לאתווי מאי.

ונראה פירוש הרב ז"ל, אך צריך להוסיף בו דברים, והוא: שפירוש תיבת מחלוקת בתחלת המשנה היא על הכת החולקת. ואומר, שהכת החולקת לשם שמים להעמיד האמת, אף שלא יבצר מהתערב בדעתם קצת אהבת הנצוח כמבע האנושיות, מכל מקום אחר שעקר מגמת פניהם לשם שמים - סופה להתקיים. והקיום הזה, נראה שאף שלפעמים יגברו הכת שכנגדם שאין פונתם לשם שמים רק לכבוד עצמם, ויצליחו בעצתם זמן ארוך, מכל מקום סופה להתקיים, שהכת שחולקת לשם שמים יתקיימו ויעלו למעלה למעלה. וכל מחלוקת שאינה לשם שמים

חפץ ו"הכל לשם שמים", וזהו ואינו נבהל להשיב ולהקשות, רק אחר מתוך רב:

(ח) חרב בא לעולם על עינוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה. נראה לי שזה מאמר הכתוב (משלי ז כו) **כי רבים חללים הפילה, ועצומים כל הרוגיה**. רישיה דקרא **כי רבים חללים הפילה רומז לעוות הדין**, כי עוות הדין נמשך מחסרון ההמתנה, ורוצה לפסוק הדין מהרה להראות כחו וגבורתו. וזה המשפט הנפסק מאתו, ודמה לנפל שלא המתין בכמן אמו ובשביל כך יצא נפל. **ועצומים כל הרוגיה** - זה עניו הדין, שעוצם עינוי, שעם היות ראות עינוי טוב - הוא עושה עצמו כאלו אינו רואה, [וכונתו] לענות הדין לאיזה ספּה, כדי שיעשו פשרה וכיוצא:

ובכלל עוות הדין נכלל "המורים בתורה שלא כהלכה", אלא שהתנא אמר שניהם לרמוז שגם אם אין שם עוות הדין להדיא, אלא שממנים דיין שאינו הגון, גם כן לא יבצר מלעות הדין מהיות כל פסקי דיניו מסברת הראש. וזהו דקדוק מורים בתורה **שלא כהלכה**, פירוש שלא כהלכה הכתובה על ספר חקה. והגם שלפעמים יכון האמת כסומא בארובה, מכל מקום על הרוב לא יכון לאמתה של תורה, וזה דבר נוסף על רישא דעוות הדין, לכן אצטריך. ומכל מקום שניהם נכללים באומרם "כי רבים חללים הפילה" כאמור. וגם רבותינו ז"ל דרשוהו (סוטה כב.) על תלמיד שלא הגיע להוראה ומוצה:

(טז) כל אהבה שהיא תלויה בדבר,

לא ישבח אצל המלחמה וכו'. לזה אמר, שעם היות שכל המדות האלו רעות הם, מכל מקום כשיהיו לעשות רצון אביו שבשמים, כלם מדות טובות והגונות:

והוא אצלי אומר (אויב יד ד) **מי יתן טהור מטמא, לא אחד?** יאמר: מי יתן מדות טהורות מתוך מדות טמאות, לא אחד ומיוחד ברוך הוא? שאף הדבר שהוא טמא, אם יעשה לכבודו יתברך - [הופך] טהור.

והוא גם כן אומר (תהלים קיט לב) **דרך מצותיך ארוץ פי תרחיב לבי**, יאמר: אף שטבע המרוץ מורה על קוצר הדעת, אך דרך מצותיך ארוץ, כי יקרא לבי רחב ולא קצר, באשר איני רץ כי אם דרך מצותיך:

ויש מקשים דבמסכת ביצה (כה): אמרינן: **שלישה עזין הם. וקא חשיב כלב בחיות**, ואם כן היה לו לומר **עז ככלב**. ויש לתרץ שהעזות שזכר התנא [כאן] הוא על עזות פנים שלא יבוש ביראת שמים כדפירש רע"ב, והתם כברייתא (ביצה שם) אינו אומר על עזות פנים, דהא קאמר **"עז באמות - ישראל"**, ואנן קיימא לן (יבמות עט) סימן לזרע אברהם - ביישנין. אלא רוצה לומר שהם בעלי קמטה ומריבה זה עם זה אפילו עם בני מינם, ולזה לא קאמר אלא **כלב ותרנגול וישראל**, שכלם יש בהם מדה זו, לזה קאמר גם כן **צלף שיש בו חום טבעי להוליד ג' מינים**. ואף שאינו דומה ממש, הוא דומה קצת.

שכל פונתם לכבוד עצמם, אף שלא יבצר מהתערב בדעתם קצת להעמיד האמת, אך הוא כמל במיעוטו, אלו - אין סופן להתקיים, כי אף שיצליחו זמן-מה - אחר שכל פונתם לכבוד עצמם, סוף שיאבדו או ידלדלו, וכבודם שעליו חולקין - בקלון יומר:

ואמר איזוהי מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי. שבין הלל בין שמאי, כבודם וכל שכן עצמם נשאר קיים לעולם, עד שיצאו מהטוב להטוב⁵³² מכבוד לכבוד. ומחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו, שכלם נאבדו ולא נשארו לא הם ולא כבודם:

(יח) **כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכו'.** ביאור משנה זו בדרוש לנפטר כתבנוה יעין שם בחלק ב':

(כ) יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. מבוארת פונתו, שאף שכל דברים אלו הם תכונות רעות, אם העזות - נגלית רעתה, אם הקלות - כבר אמר שלמה המלך ע"ה (משלי כא ה) **"וכל אין אך למחסור"**, ואמרינן (ברכות כ.) **"מתון מתון ארבע מאות זוזי שויה"**, אם ההלוך - אמרו (הרמב"ם פ"ה מהלכות דעות ה"ח) מהלוכו של אדם נפר אם הוא בן דעת, כי המרוץ יורה קצת על חסרון דעת והבהלה על כל דבר. אם בגבורה - גם היא תפיל בעליה במלחמה, וכמאמר החכם שהגבור הנדיב

532. פירושו: משכה לשכה, עיין פירושי רש"י (הניגה ג. ד"ה האמרת).

עז כנמר וקל כנשר - כנגד עישה טוב, ורין כצבי וגבור כארי - כנגד סור מרע. שירוין כצבי לברוח מן העברה, ויתגבר כארי כנגד יצרו ונמצאת עבודתו שלמה:

הוא היה אומר: **עז פנים לגיהנם** ובושת פנים לגן עדן. נראה שתיבת עז היא שם, כמו בושת פנים, כן אומר שעזות פנים מוליכה את האדם לגיהנם, שעל הרוב כשיהיה עז - יהיה חוטא. והענין, כמאמרם ז"ל בברכות (כה) כשאמרו לו [תלמידיו] לר' אליעזר: "ברכנו!", אמר [להם]: "יהי רצון שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם". באופן שגם כי הירא מבשר ודם הוא דבר פגום - מכל מקום הוא עזר לאדם, כמאמרם ז"ל (סוטה כב): מתוך שלא לשמה בא לשמה.

אכן העז פנים ולא ישוב מפני-כל - אין לו עזר ליראת שמים, וסופו יורש גיהנם. אבל בושת פנים הוא עזר ליראת שמים, ובוזה יכנס לגן עדן. באופן שאין העזות פנים היא המביאה לגיהנם ולא הבושת פנים לגן עדן, אך על ידיה יקנה האדם גן עדן או איפכא.

ולזה סמך אחריו יהי רצון שתבנה עירך במהרה בימינו, שהיא המדרכת אותנו יותר מהכל לעבודתך וליראתך. וגם כן תן חלקנו בתורתך, דבצירוף שני אלו יותן לנו לב טוב ורוח חדשה:

כב) **בן בג בג אומר: הפוך בה והפוך בה דכולא בה, ובה תחזי וסיב ובלה בה.** יש להבין בדבריו, שפפל ושנה ושליש,

וכה"ר מרדכי בני גרין תירין, הטעם דלא קאמר התם נמר, דלא חשיב התם אלא דברים שהם מבריייתו של עולם, מה שאין כן כנמר שאינו אלא כלאים [של לביאה וחזיר יער (כמ"ש הרע"ב ז"ל במשנה זו)]. ועוד יש לומר שהוא פחות ונקלה. פירושו: כלב לא רצה לדמות בו. ולי נראה דנמר אין בו עזות פנים רק עז בטבעו, כמו עז בכהמה דקה שאינו עז פנים, מה שאין כן כלב - עז בטבעו ובפניו, שהוא מסתכל ומביט הרבה בכני אדם ובהיות, וכן (אמרו ז"ל יע"ו) [אמרי אינשי "העיון פניו ככלב", ולכן לא קאמר הוי עז ככלב דהוה משמע דקאי גם על העזות פנים, אלא אעזות טבע לבד. וכן פירש בספר מנורת המאור ד"הוי עז כנמר" היינו בטבע, ולכן אחריו הוא היה אומר: **עז פנים לגיהנם** וכו', עין עליו:

וענין ארבע דברים אלו שזכר, נראה שהם כנגד ארבע יסודות: אש רוח מים עפר. כנגד יסוד האש - אמר הוי עז כנמר, שהחמימות שתתחמם [תהיה באופן] שממנה מתילדת העזות, כמו שאמר החכם שהכעס עוזר [את] הגבור, באופן שהחום מוליד העזות. כנגד יסוד הרוח אמר וקל כנשר, שיסוד הרוח כבעלי כנפים הוא מרבה, ויותר כנשרים. ורין כצבי כנגד יסוד המים, על כן הוא רין כמים הנגרים ארצה במהירות. וגבור כארי כנגד יסוד העפר, שכל המתגבר בו יסוד העפר - הוא גבור וחזק. באופן שבכל יסודותיו ישתמש על הדרך הישר לעשות רצון אביו שבשמים.

ונוכל לכוונם כנגד סור מרע ועשה טוב:

ואמר וסיב ובלה בה, ומינה לא תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה, לומר: שאף שעל ידי עסק התורה זקנת ושבת קודם זמנד בנדד שנה מעינדך בלילות ובימים, אפילו הכי ומינה אל תזוע. ונתן טוב מעם ודעת - שאין לך מדה טובה הימנה, יאמר: אתה בן אדם, למי אתה עמל ולמי אתה שומר גופך ובריאותך, ומה אחריתו ומה תכליתו? אם יש לך דבר טוב ואליו אתה שומרו - החרשתי, אך אין לך מדה טובה הימנה, ולכן לא תחוש על גופך, כי זהו לו תכלית הטובה, ולמי תשמרנו?

והנה בן הא הא בשומעו לבן בג בג בא בטענה שכלית ומחייבת, בא הוא כמוסיף על דבריו מפנים אחרים, לפום צערא אגרא, לומר: שמלבד שהדבר מקיב, עוד לו "לפום צערא אגרא", ואם כן, יעשה האדם ויבלה גופו בתורה, ואף אם יצטער, הן מצד שאין מדה טובה הימנה, הן מצד שזכרו אתו ופעולתו לפניו" (ישעיה סב יא).

ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

ולכאורה הכל אחד. ואכן נראה לישב תחלה, אומרם הפוך בה והפוך בה, יען כי המחפש איזה סימא⁵³³ תחת הקרקע, מתחלה מחפש על פני חוצות, ואחר כך מהפך הקרקע ומחפש בו, ואחר כך שוב לא יהפכנו - שכבר היה לפניו. ולזה אמר שבתורה אינה כן, שהמקום שחפשת בו ולא מצאת בו מאומה, והתחלת לחפש במקום אחר תחתיו, אם לא מצאת עוד - חזור והפכנו וחפש במקום החפוש הראשון, וזהו הפוך בה ואחר כך הפוך בה לחזור על הראשון. והמכון בזה, שלא תספיק בחיפוש הראשון. ונתן מעם דכולא בה, ואיך אפשר שתתייאש מן החפוש, שהיאוש מורה שאתה אומר אולי אין זה בתורה, אבל דע לך 'אמונה אמין' דכולא בה:

אחר כך אמר ובה תחזי, נראה לומר שבא להעיר על אשר ראיתי כתוב, שיש נוהגים לעסוק בדברי חכמה של הבלי העולם כדי שיתחכם. והתנא אומר כי לא נכון לעשות כן, רק בעסק התורה עצמה יתחכם האדם, ובה יאירו עיניו לראות בתורה, ואין צריך לדפוק על דלתי חכמות נכריות.

533. פירושו: מטמון.

הנפש וכו' לכוון את ההלכה לתלמיה. והוא מכוון כנגד מ"ש כאן. מכני הבה"ח אברהם יהונתן נ"י, והבוחר יבחר.

* הערה מעמ' &: נראה לישב לשון בפנייה כמו שכתב בתחילת הפרשה וז"ל: וזה יושלם בשני דברים האחד פניתי הגוף וכו' השני זכות